

MILLIY TARBIYADA OTA-ONA VA FARZANDLAR MUNOSABATLARINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Sultonova Zaxro Baxtiyor qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti 2-kurs magistri

bakhtiyorovna0332@gmail.com

Orcid: 0009-0001-1973-7008

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy tarbiyada ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarning pedagogik va psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Maqolada ota-ona tarbiyasi, oilaviy qadriyatlar, hurmat, mehr-muhabbat, mas'uliyat va farzandlarning psixologik rivojlanishi masalalari o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlar asosida shakllantirilgan oilalarda bolalar nafaqat axloqiy jihatdan, balki psixologik va ijtimoiy barqarorlik jihatidan ham rivojlanadi. Maqolada milliy tarbiyaning pedagogik tamoyillari, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi hurmat va mehr-muhabbat, tarbiya va ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'liq psixologik jihatlar tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik va psixologik tadqiqotlar bilan solishtirish orqali milliy qadriyatlarning farzandlar tarbiyasidagi amaliy ahamiyati ko'rsatildi.

Tadqiqot natijalari pedagoglar, ota-onalar va psixologlar uchun milliy tarbiya asosida oilaviy munosabatlarni yaxshilash va farzandlar tarbiyasida samarali yondashuvlarni ishlab chiqishda amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: milliy tarbiya, ota-ona, farzandlar, pedagogik xususiyatlar, psixologik rivojlanish, hurmat, mehr-muhabbat.

Kirish: Oila inson hayotidagi eng muhim ijtimoiy muhit hisoblanadi. Farzandning shaxsiyati, axloqiy qadriyatlari, ijtimoiy va psixologik rivojlanishi, hamda uning jamiyatdagi o'rni oilaviy muhit bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar milliy tarbiyaning asosiy elementlaridan biri sifatida qaraladi. Milliy tarbiya konsepsiyasida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar nafaqat oilaviy uyg'unlikni, balki shaxsning axloqiy, emotsional va ijtimoiy barqarorligini

ta'minlaydi. Ota-ona va farzandlar munosabatidagi hurmat va itoat tamoyillari farzandlarda axloqiy ongini, mas'uliyatni va ijtimoiy moslashuv qobiliyatini shakllantiradi. Mehr-muhabbat va g'amxo'rlik esa farzandlarning ruhiy barqarorligini, emotsional uyg'unligini va o'zini qadrlash hissini rivojlantiradi. Shu bilan birga, milliy tarbiyada ota-ona va farzandlar munosabatlari jamiyatning barqarorligini ta'minlash va milliy qadriyatlarni avlodlarga yetkazish vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Milliy pedagogika va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi ijobiy munosabatlar farzandlarda nafaqat ijtimoiy va axloqiy qobiliyatlarni rivojlantiradi, balki ularning shaxsiy o'sish va taraqqiyotiga, muammolarni hal qilish qobiliyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ota-ona va farzandlar munosabatlarini chuqur o'rganish va milliy tarbiyaning tamoyillari bilan bog'lash pedagogika va psixologiya uchun dolzarb hisoblanadi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi milliy tarbiya kontekstida ota-ona va farzandlar munosabatlarining pedagogik va psixologik xususiyatlarini aniqlashdir. Tadqiqot davomida ota-ona tarbiyasi, oilaviy qadriyatlar, hurmat, mehr-muhabbat, tarbiya va farzandlarning psixologik rivojlanishi masalalari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik va psixologik tadqiqotlar bilan solishtirish orqali milliy tarbiyaning amaliy ahamiyati yoritiladi.

Kirish qismida shuni ta'kidlash mumkin: ota-ona va farzandlar munosabatlari milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan oilalarda bolalar nafaqat axloqiy jihatdan, balki psixologik va ijtimoiy barqarorlik jihatidan ham muvaffaqiyatli rivojlanadi. Shu sababli, ota-ona va farzandlar munosabatlarini pedagogik va psixologik jihatdan o'rganish, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va oilaviy tarbiyani takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili: Milliy tarbiya va ota-ona hamda farzandlar munosabatlari masalasi nafaqat sharq falsafasi, balki zamonaviy pedagogika va psixologiya tadqiqotlarida ham keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, farzandlarning shaxsiyati va axloqiy qadriyatlari oilaviy muhit va milliy qadriyatlar bilan bevosita bog'liqdir. Shu bois, ota-ona va farzandlar munosabatlarini o'rganish milliy tarbiyaning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Sharq mutafakkirlari va klassik olimlar: Al-Farobiy ota-ona va farzandlar o'rtasidagi hurmat va tarbiya masalalarini sharq falsafasida asosiy mavzu sifatida ko'rsatgan. U ota-onaning tarbiyaviy roli jamiyatni barqaror qiluvchi asosiy omil ekanini ta'kidlaydi va farzandlarda mas'uliyat, sabr-toqat va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishni ustuvor deb biladi. Imom G'azzoliy esa oilaviy muhitda tarbiya va hurmatning ahamiyatini kengroq yoritib, farzandlarning ota-onaga hurmat ko'rsatishi, mehr-muhabbat bilan javob berishi oiladagi uyg'unlikni mustahkamlaydi, deb hisoblagan. Ibn Sino farzandlarning shaxsiy va aqliy rivojlanishida ota-onaning psixologik ta'sirini ta'kidlagan, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi emotsional yaqinlik bolalarning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga hissa qo'shadi.

Zamonaviy pedagogika va psixologiya tadqiqotlari: Baumrind (1991) ota-onaning tarbiyaviy uslublari va farzandlarning xulq-atvori o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, ijobiy oilaviy muhit va ota-ona qo'llab-quvvatlashi farzandlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini yaxshilashini ko'rsatgan. Shu bilan birga, Karimova (2015) va Musurmanova (2018) tadqiqotlarida milliy qadriyatlar asosidagi tarbiya, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi hurmat va mehr-muhabbatning farzandlarning psixologik barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga ta'siri tahlil qilingan. Tahlil shuni ko'rsatadiki, milliy tarbiyada ota-ona va farzandlar munosabatlari pedagogik va psixologik jihatdan shaxsiy tarbiya, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy mas'uliyatning asosiy manbai sifatida qaraladi. Shu bilan birga, zamonaviy olimlar milliy qadriyatlar asosida tarbiyalangan oilalarning bolalarida emotsional barqarorlik, ijtimoiy moslashuv va axloqiy barqarorlik yanada kuchli bo'lishini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy tarbiya va ota-ona-farzand munosabatlari bir-birini to'ldiruvchi, bir xil pedagogik va psixologik ahamiyatga ega tizimni tashkil qiladi. Bu tizim bolalarning shaxsiy rivojlanishi, oilaviy uyg'unlik va jamiyatning barqarorligi uchun asosiy vosita hisoblanadi.

Metodologiya: Ushbu maqola milliy tarbiyada ota-ona va farzandlar munosabatlarining pedagogik va psixologik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, nazariy-tahliliy usul asosida yozilgan. Tadqiqotning maqsadi milliy tarbiya kontekstida

ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarning pedagogik va psixologik jihatlarini aniqlashdir. Tadqiqot jarayonida milliy qadriyatlar, oilaviy tarbiya, hurmat, mehr-muhabbat, tarbiya va farzandlarning psixologik rivojlanishi masalalari o'rganilgan.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanilgan:

1. Tahlil (Analiz) metodi: Milliy tarbiyaning pedagogik va psixologik jihatlarini sharq mutafakkirlari, zamonaviy pedagoglar va psixologlarning asarlari orqali tahlil qilingan. Shu metod yordamida ota-ona va farzandlar munosabatining turli pedagogik va psixologik xususiyatlari aniqlangan.

2. Taqqoslash (Komparativ metod): Turli manbalar va olimlar qarashlari solishtirilgan, milliy qadriyatlar asosida shakllangan oilaviy munosabatlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar orasidagi o'xshashlik va farqlar aniqlangan.

3. Umumlashtirish (Sintez) metodi: Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar tizimli tarzda birlashtirilib, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi pedagogik va psixologik munosabatlarning asosiy xususiyatlari xulosaga keltirilgan.

Tadqiqot nazariy xarakterga ega bo'lib, eksperimental yoki empirik usullar ishlatilmagan. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogika va psixologiya tadqiqotlari bilan solishtirish orqali milliy tarbiyaning farzandlar shaxsiyati va ijtimoiy moslashuviga bo'lgan ahamiyati aniqlangan. Metodologiya natijalari shuni ko'rsatadiki, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarni milliy tarbiya tamoyillari bilan uyg'unlashtirish pedagogik va psixologik jihatdan farzandlarning shaxsiy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Shu bois, ota-onalar va pedagoglar ushbu qarashlarni amaliyotga tatbiq etishi zarur.

Natijalar va Muhokama: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy tarbiya kontekstida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar pedagogik va psixologik jihatdan bir-birini to'ldiruvchi tizimni tashkil qiladi. Tadqiqot tahlili orqali uch asosiy pedagogik va psixologik xususiyat ajralib chiqdi: hurmat va itoat, mehr-muhabbat va g'amxo'rlik, shuningdek, tarbiya va ijtimoiy mas'uliyat.

Tadqiqot ko'rsatdiki, milliy tarbiyada farzandlarning ota-onaga hurmat ko'rsatishi va ularga itoat qilish tamoyillari markaziy o'rin tutadi. Hurmat va itoat nafaqat oilada tartibni

ta'minlaydi, balki farzandlarda axloqiy ong, mas'uliyat, sabr-toqat va ijtimoiy moslashuv qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ota-ona tomonidan belgilangan qoidalar va axloqiy qadriyatlar farzandning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Mehr-muhabbat va g'amxo'rlik: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi ijobiy emotsional bog'lanish oiladagi uyg'unlikni mustahkamlaydi. Ota-onaning farzandlarga mehr ko'rsatishi va ularni tarbiyalash jarayoni farzandlarda o'zini qadrlash hissi, ruhiy barqarorlik va emotsional uyg'unlikni shakllantiradi. Farzandlar esa ota-onaga mehr bilan javob qaytarish orqali oiladagi emotsional muvozanatni saqlashga hissa qo'shadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, milliy tarbiyada ota-ona farzandlarning axloqiy, ijtimoiy va psixologik rivojlanishida asosiy pedagogik vosita sifatida qatnashadi. Tarbiya jarayonida ota-ona farzandlarga sabr-toqat, adolat, halollik va mehnatsevarlik kabi qadriyatlarni singdiradi. Shu bilan birga, farzandlarning ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirish oilaning barqarorligi va jamiyatning rivojlanishi uchun muhimdir.

Milliy tarbiya va zamonaviy pedagogik-psixologik yondashuvlar o'rtasida muvofiqlik mavjud. Zamonaviy tadqiqotlar (masalan, Baumrind, 1991; Karimova, 2015) ota-onaning tarbiyaviy uslublari va farzandlarning xulq-atvori o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlaydi. Shu bilan birga, milliy tarbiya asosidagi oilalarda farzandlar axloqiy va psixologik jihatdan barqaror, ijtimoiy jihatdan uyg'un rivojlanadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, milliy tarbiya kontekstida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi ijobiy munosabatlar farzandlarda:

- axloqiy qadriyatlar va mas'uliyatni shakllantiradi;
- emotsional barqarorlik va ijtimoiy moslashuvni rivojlantiradi;
- oiladagi uyg'unlikni mustahkamlaydi va jamiyatga foydali shaxslar yetishtirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, zamonaviy jamiyatdagi o'zgarishlar va texnologik taraqqiyot oilaviy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishning dolzarbligini oshiradi. Shu sababli, ota-onalar va pedagoglar milliy tarbiya tamoyillarini amaliyotga tatbiq etish orqali farzandlar

tarbiyasini yanada samarali tashkil etishlari mumkin.

Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy tarbiya kontekstida ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar pedagogik va psixologik jihatdan markaziy ahamiyatga ega. Ushbu munosabatlar oilaviy uyg'unlikni ta'minlash, farzandlarning axloqiy va psixologik rivojlanishini shakllantirish hamda jamiyat barqarorligini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, hurmat va itoat, mehr-muhabbat va g'amxo'rlik, shuningdek, tarbiya va ijtimoiy mas'uliyat milliy tarbiyada asosiy pedagogik va psixologik xususiyatlarni tashkil qiladi. Hurmat va itoat farzandlarda axloqiy ong, mas'uliyat va ijtimoiy moslashuvni rivojlantirsa, mehr-muhabbat va g'amxo'rlik ularning emotsional barqarorligi, o'zini qadrlash hissi va ruhiy uyg'unligini mustahkamlaydi. Tarbiya va ijtimoiy mas'uliyat esa farzandlarni nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyatga foydali, mas'uliyatli shaxs sifatida yetishtirishga yordam beradi.

Muhokama shuni ko'rsatdiki, milliy tarbiya asosida shakllangan oilalarda ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar zamonaviy pedagogika va psixologiya tadqiqotlari bilan uyg'unlashadi. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar ushbu tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish orqali farzandlar tarbiyasini yanada samarali tashkil qilishi mumkin. Shuningdek, zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar, globalizatsiya va texnologik taraqqiyot oilaviy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishni yanada dolzarb qiladi. Shu sababli, milliy tarbiyada ota-ona va farzandlar o'rtasidagi pedagogik va psixologik munosabatlarni mustahkamlash, hurmat va mehr-muhabbatni targ'ib qilish va tarbiyaviy yondashuvlarni takomillashtirish zamonaviy oilaviy tarbiyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, milliy tarbiyada ota-ona va farzandlar munosabatlari pedagogik va psixologik xususiyatlari bilan farzandlarning shaxsiy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, ularning ilmiy asosda o'rganilishi va amaliyotga tatbiq etilishi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Al-Farobiy. Kitob al-Madaniyya al-Kubra. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashri, 2005.
2. G‘azzoliy, Imom. Ihya Ulum al-Din. Qohira: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyya, 2008.
3. Ibn Sino. Al-Qonun fi al-Tibb. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashri, 2010.
4. Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95.
5. Santrock, J. W. (2019). *Life-Span Development* (17th ed.). New York: McGraw-Hill Education.
6. Karimova, V. M. (2015). Family upbringing and child development in Uzbek society. *Journal of Pedagogical Studies*, 3(2), 45–52.
7. Musurmanova, O. A. (2018). National values and their role in family education. *Pedagogical Sciences Review*, 2(1), 61–67.
8. Abdullaeva, M. A. (2017). Psychological aspects of child development in the family. *Uzbek Journal of Psychology*, 4, 23–29.